

Ўткан 1918 йил 4 ноябрда Маориф комиссариати тарафиндан чиқарилгон 38 рақамли буйруқнинг 6-моддасинда мусулмон мактабларида дин дарслари ўқитмок тўғрисида тубандаги сўзлар ёзилгон эди:

«Мусулмон халқи ўртасиндаги тараккиётнинг озлигин ва унлар орасиндаги таассуб ва коралиқларни эътиборга олиб, дин дарслари тўғрисида мусулмон мактабларига истисно қилинур, ҳам мусулмон мактабларидан шогирдларига (имомлар тарафиндан ўқитилмок шарти ила) тахорат ва шунга ўхшаш муҳимрок хавойижи динияларин ўргатмакка муаллимларга ихтиёр берилди».

Бутун Туркистон жумҳуриятиндаги ерлик мактабларда дин дарсларини ўқитув ва мактабда ибодатлар қилдирув манъ қилингон холда, ёлгуз мусулмонлар учун истисно тариқида дин дарсларини бермокга рухсат этилуб, чиқорилгон мазкур буйруқ ё халқ орасига тамом тарқалмаган ва ёхуд тарқалган бўлса ҳам, мухтасар бўлгонлиги учун мазмуни яхши англашилмагон. Биноаналайх, халқ орасинда ерлик мактабларга мухаббат ва рағбат ўрнига нафрат пайдо бўлиб, гўё ерлик мактабларда дин дарслари ўқитилмайдир, шубҳасила кўп кишилар болаларини олиб, эски мактабларга бергонликлари ва баъзи ўринларда ерлик мактабларни очмокка халқнинг мамониъат кўрсатганлиги ва болаларин мактабларга бермагонликлари эшитиладур. Холбуки, юкорида ёзилгон буйруқ мусулмон мактабларинда дин дарслари ўқутмокка комил ихтиёр берадур. Мисола, буйруқда «Тахорат ва шунга ўхшаш муҳимрок хавойижи динияларин» дейилганки, муҳимрок хавойижи диния орасина намоз, рўза, хаж, закот, эътикодот, ахлоқ ва одоб мамошират ва мукамал суратда Куръони карим ва шунларга ўхшаш заруриёти диниянинг хар бири керакдур. Буйруқда манъ қилинган бир нарса бор бўлса, ул ҳам имомлар томонидан ўқитилмогидур. Холбуки, Русия мактабларида дин дарсларин хар вақт пўплар юриб ўқитганлар. Мусулмон мактабларида эса дин дарсларин шул вақтгача имомлар юриб ўқитмасдан, факат мактаб муаллимларининг ўзлари ўқитгонлар, шул сабабли ул шарт мусулмон мактабларида дин дарсларини мукамал суратда ўқитмокка ҳеч бир халал келтирмайдир. Ибодат масаласига келгонда, мусулмонлар учун хар ерда муъбад ва масжиддир. Мусулмон болаларин ибодатдин ҳеч ким манъ қилгони йўқ, улар тилаган ўринларида муаллимлари бошлиқ тилаганларича ибодат қила билурлар. Мусулмон мактабларида дин дарслари ўқитмок тўғрисидаги буйруқни бу тариқа тафсил бермак ила буни ҳам илова қилинурки, ерлик мактабларида дин дарслари ўқитмок учун муаллимларга комил ихтиёр берилган.

Бу ихтиёрдин фойдаланиб, хар бир муаллим ўзининг дарс жадвалига лоакал хафтада уч-тўрт соат дин дарслари киритуб (бошка фанларнинг соатига зарар еткурмаслик шарти ила), ул соатларни ибодат, эътиқодиёт, Куръон ва ахлоқ каби қисмларга бўлиб ўқитмокка виждонан мажбур ўлса керак. Хозиргача баъзи мактабларда дин дарслари берилмас экан, иш ҳукумат нуқсонидан эмас, балки муаллимларнинг нуқсонлари ва буйруқдан хабарсизликларидан. Бу хусусда кўл остиларидаги муаллимларга тегишли буйруқ ва маълумотни бермок ва дин дарслари учун муфассал програмлар тузиб эълон этмак махаллий маориф шўъбалари ҳузуридаги турк шўъбаларининг вазифаларидир. Эски мактабларга келсак, уларда на илм-билим бор ва на дин бор. Балки ёш болаларнинг рухоний ва ҳам жисмоний жихатдан хароб этилиб ётган танбалхоналардир. Биноаналайх, ундай зарарли мактаблари етарлик ёки мактаблар

очилгон хар бир ўринда ёпар. Даромадларнинг текисрокларини ижтимоий таъминотга ёзиб, маишатларин ундан таъмин этдирмок, ёшрокларин таълим ва тарбия курсларида бир оз ўкитиб, янги мактабларга муаллим ўларок ўрнаштирмок лозимдур.

Аmmo ёлгиз Куръони каримни хифз этдирмок максоди ила давом этуб тургон корихоналар (бошларида муктадир корилар турмок шартила) ёйилмасдан, аввалги холларида давом этмаклари мумкиндур.

Ўлка Маориф комиссари: Мухаммадамин Афандизода

Турк шўъбаси мудир: Мунаввар кори

«Иштирокиюн» газетаси, 1919 йил, 28 апрел